

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Majandusanalüüsi ja rahanduse instituut

Margarita Prometnaja

EESTI ÜLIÕPILASTE SÄÄSTMISHARJUMUSED

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Kristjan Liivamägi

Tallinn 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Margarita Prometnaja

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 142779

Üliõpilase e-posti aadress: margarita.burova@mail.ee

Juhendaja lektor Kristjan Liivamägi:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

SISUKORD	3
ABSTRAKT	5
SISSEJUHATUS	6
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	9
1.1. Eestlaste finantsotsused	10
1.2. Säästmine	12
1.3. Eestlaste säästmine	13
1.4. Lapsepõlve mõju tulevasele finantskäitumisele	16
1.5. Võimalikud viisid, kuidas soodustada paremat säästude taset.....	19
2. METOODIKA.....	21
2.1. Sihtrühm.....	21
2.2. Küsimustiku kirjeldus	22
2.3. Hüpooteesid	23
2.4. Analüüs	23
3. TULEMUSED.....	27
3.1. Kirjanduse ülevaate kokkuvõte.....	27
3.2. Antud töö autori poolt koostatud küsimustiku tulemused	28
H1: Kas vanemate säästmisharjumused mõjutavad nende laste säästmisharjumust?	28
H2: Kas pensionieaks kogumine motiveerib säästma rohkem?.....	28
H3: Kas inimene, kes planeerib enda kulusid rohkem ette säästab rohkem?.....	29
H4: Kas inimene, kes paneb raha kõrvale palgapäeval säästab rohkem, kui teised?.....	29
H5: Kas nende vanemate, kes panevad raha regulaarselt palgapäeval kõrvale, lapsed säästavad rohkem?.....	29
H6: Kas nendel isikutel, kes säästavad on vähem finantskohustusi?.....	29
3.3. Järeldused.....	30

KOKUVÕTE	31
SUMMARY	34
VIIDATUD ALLIKAD	37
LISAD	39

ABSTRAKT

Lõputöö eesmärk on uurida noorte eestlaste säästmisharjumusi. Kirjanduse ülevaatega saab tutvuda töö esimeses osas. Kitsalt Eesti üliõpilaste säästmisharjumusi hinnatakse ja uuritakse töö teises osas, kus on kajastatud autori poolt kogutud andmete alusel tehtud analüüs. Töö kolmandas osas on võrreldud teadusliku kirjanduse andmeid autori poolt koostatud küsimustiku tulemustega ning selle alusel on tehtud järeldused.

Töö olulisteks temadeks on: eestlaste säästmisharjumused ning seda mõjutavad tegurid ja lapsepõlve mõju hilisemale säästmisele.

Eestlased hindavad, et nende jaoks säästmine on raske (Roosaare 2014). Paljudel ei ole piisavalt tagavaru, et kindlustada kõik ettenägematud olukorrad. Siis inimesed ei suuda lahendada olukorda ilma raha juurde laenamiseteta (Rahandusministeerium 2015). Inimesed hindavad, et nende kulud on väga kõrged ning ei võimalda säästa (Roosaare 2014). Samal ajal, kui säästu ei ole, siis nad on sunnitud laenama raha ning maksma sellest intressi, mis on oma olemuselt kulu laenuvõtja jaoks.

Tuleviku kindlustamine on samuti oluline mitte ainult ettenägematute olukordade puhul vaid ka pikemaks perspektiiviks ehk pensionieaks. Kirjandus arutab selle üle, et pensioniks kogumine turgutab inimesi säästma rohkem (Bailenson, Carstensen, Fox 2011, S32). Eesti üliõpilaste puhul aga on näha vastupidist suhet. Autori poolt kogutud andmed kinnitavad, et pensioniks kogumine ei motiveeri Eesti üliõpilasi säästma rohkem.

Teine oluline teema puudutas laste kasvatamist. Nii kirjandus, kui ka autori analüüsid on kinnitanud seda, et vanemate säästmisharjumused mõjutavad nende laste säästmiskäitumist tulevikus. Kirjandus toob välja uuringuid, mis näitavad, et selle nähtuse puhul on oluline see, mida vanemad näitavad oma lastele, mitte see, mida nad sõnadega õpetavad. Kõige tõenäolisem on see, et lapsed säästavad samamoodi nagu nende vanemad (Webley, Nyhus 2006).

Võtmesõnad: üliõpilased, tulevik, säästmine, vanemate mõju, finantskirjaoskus

SISSEJUHATUS

Tänapäeval valitseb arenenud riikides üldjuhul turumajandus. Selle juures on oluline omada rahalisi vahendeid. Selleks, et saaks asju soetada, peaks mingil viisil teenima piisavalt raha selleks, et seda saaks endale lubada. Nii oleks vähemalt loogiline. Õnneks või kahjuks, aga tänapäeval pakutakse võimalust soetada esemeid ilma rahata väga lihtsal viisil. Selliseks võimaluseks on järelmaks. Väga paljud selle kasutajad hindavad seda kui enda vara, mitte kui kohustust, milleks see tegelikult on.

Antud töö uurib säästmisharjumusi. Autor hindab, et inimesed oleksid palju õnnelikumad, kui saaksid aru, et laen on kulu. Siis nad saaks laenu võtmise asemel raha säästa ja kokku hoida. Kui inimene säästaks piisavalt, siis tal ei tekiks vajadust laenata raha juurde. Siis ei tekiks intressikulu. Kokkuvõttes inimesel kulude maht oleks väiksem ning ta saaks koguda rohkem ning läbi selle lubada endale paremat elu.

Teema aktuaalsus seisneb selles, et tänapäeval inimesed ruttavad enda elus ette, üritavad omada asju, mida nad ei saaks endale sularaha eest lubada. Autori eesmärk on uurida inimeste säästmisharjumusi, sest tema arvates see on hea viis, kuidas anda inimestele võimaluse omada rohkem.

Teiseks põhjuseks, miks säästmine on aktuaalne, on see, et väga vähesed Eesti elanikud on võimelised tegema oma raha eest suuri oste ilma raha juurde laenamiseta. Suurteks ostudeks selles kontekstis nimetatakse ostu hinnaga, mis on võrdne või ületab isiku ühe kuu töötasu suurust. Inimestel ei ole tagavaru ettenägematute olukordade jaoks, mis tähendab, et nende lähitulevik ei ole kindlustatud. Tagavaru olemasolu on väga oluline. Ettenägematuid kuulutusi tuleb nii kui nii teha, kuid tehes neid laenu abiga kasvavad kulud ning see vähendab säästmise võimalust.

Paljud kurdavad, et säästmine on raske nende jaoks tänu ebasoodsale sissetuleku ja väljamineku vahele. Tegelikult inimesed peaksid istuma maha ning vaatama oma kulutused kriitilise pilguga üle. Säästmine on kindlasti oluline ning iga pere tegelikult saab säästa. Tihti peale aga inimesed lihtsalt ei oska säästa. Paljudel ei ole eesmärki ega nägemust. Kui on

kogutud teatud summa, siis inimesed võivad seda väga lihtsasti kuulutada näiteks reisile. Tegelikult, aga igas leibkonnas peab olema tagavaru, mida ei tohi kasutada. Lisaks sellele, peab olema sääst, mis võiks kindlustada tulevikku, ehk pensioniiga. Alles siis, kui need tingimused on täidetud, võib hakata koguma reisimiseks ning muudeks lõbudeks.

Autor leiab, et noorte inimeste hoiakud on rohkem avatud muudatustele, kui täiskasvanute inimeste omad. Seoses sellega, oleks väga kasulik uurida just nende praegused säästmisharjumused. Töö eesmärgiks on leida, kas nende säästmisharjumus vajab arendamist ning kuidas seda oleks võimalik teha.

Uurimistöö sihtrühmaks on valitud just Eesti üliõpilased tänu sellele, et nad esindavad samal ajal mitut erinevat omadust. Esiteks nemad ei ole enam lapsed, kuid ei ole veel täiskasvanud. Nemad on veel mõjutatud oma vanematest, kui alustavad oma iseseisvat elu. Noortel ei ole veel hilja hakata koostama nii lühi- kui ka pikaajalisi finantsplaanide. Eestis see on eriti oluline, et inimene saaks alustada sellega võimalikult vara. Eestis kavatakse lükata edasi pensionile saabumise vanust, sest pensioniamet ei ole suutlik teenindada kõike pensionäre negatiivse loomuliku iive juures. Praegused noored peavad juba praegu tegema õigeid otsuseid, et kindlustada enda tulevikku.

Samuti, selle sihtrühma inimesed õpivad ülikoolides, ehk soovivad saada kõrgharidust ning omada teistest rohkem teadmisi. Autor hindab, et kõrgharidusega inimesed peaksid olema teistest rohkem arukad üldiselt ja ka rahaasjades. Kõige tähtsam on see, et vaatluse all on just Eesti üliõpilased, kelle järgi saab teha järeldust ka teiste Eesti elanike kohta.

Selles töös leiab infot selle kohta, kuidas inimesed otsivad infot finantsteenuste kohta, kas nad hindavad, et seda infot on piisavalt. See on väga oluline selleks, et saada aru, kas inimestele võib veel õpetada paremat finantskirjaoskust või nad arvavad, et omavad piisavalt teadmisi ning ei ole uueks informatsiooniks avatud. Samuti on tähtsal kohal laste kasvatus. Uuritakse, kas vanemad avaldavad mõju oma laste säästmisharjumusele või mitte. Samuti uuritakse, kuidas vanem võib reaalselt seda mõjutada.

Uurimistöö peamiseks küsimuseks on see, kas Eesti üliõpilased on harjunud säästma ning millised tegurid mõjutavad seda harjumust. Selleks, et oleks võimalik antud küsimust uurida, autor on jaganud antud töö kolmeks osaks.

Esimene osa vaatab üle erinevate autorite arvamusi säästmisest. Samuti on vaatluse all statistika Eesti inimeste kohta. Eesti üliõpilased on üpris kitsas teema teadusliku kirjanduse jaoks. Seoses sellega autor on otsustanud uurida eraldi Eesti inimesi ning nende

säästmisharjumusi ja eraldi noorte ja laste omi. Antud osas on ülevaade sellest, mis mõjutab erinevate inimeste säästmist ja kuidas seda oleks võimalik parandada. Eestlaste uurimisel on võimaluse korral eraldatud statistilist infot, mis puudutavad antud uurimistöö sihtrühma. Noorte uurimisel on vaatluse all sellised tegurid, mis mõjutavad noorte ja laste säästmist ning võivad leida aset ka Eestis.

Töö teises osas on kirjeldatud autori poolt valitud andmete kogumise viis ning sihtrühm. Selles osas autor püstitab hüpoteese ning seletab, kuidas ta hakkab neid hindama. Autor on valinud andmete kogumise viisiks küsimustiku, mis võimaldaks koguda rohkem andmeid, kui intervjuud. Andmete töötlemise lihtsustamiseks on otsustatud digitaalse küsimustiku kasuks. Küsimused on koostatud vastavalt antud uurimistöö hüpoteesidele, mida leiab töö teises peatükis. Hüpoteesid uurivad seosed vanemate ja laste säästmisharjumuste vahel ning tegureid, mis võivad mõjutada säästude suurust. Kokku on antud uurimistöös 6 hüpoteesi. Selleks, et oleks võimalik antud hüpoteese kinnitada või tagasi lükata, autor kasutab korrelatsiooni analüüsi ja aritmeetilise keskmise meetodit.

Töö kolmandas osas, autor teeb järelduse nii kirjanduse ülevaatest kui ka enda poolt püstitatud hüpoteesidest ning võtab neid kokku. Viimane osa hindab saadud tulemusi ning pakub lahendusi Eesti elanike jaoks, kuidas oleks võimalik parandada Eesti inimeste elu läbi säästmise.

Lisaks nendele osadele on töö alguses olemas abstrakt, mis on töö lühike ülevaade. Sellele järgneb sissejuhatus. Töö lõpus asetseb kokkuvõtte eesti ja inglise keeltes. Kokkuvõtte arutab antud töö tähtsamatest punktidest ning paneb tööle loogilise lõppu. Töö lõpus on lisatud küsimustik, mida autor kasutas andmete kogumiseks.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Oma rahaga õigesti ringi käimise oskus omandatakse pigem teisi kõrvalt vaadates kui teooriast, mida õpetatakse õppeasutustes. See on baasteadmine ja harjumus, mida siiani oleme omandanud pigem kodus kui koolis, pigem vanemate ja tuttavate eeskuju kui õpitundide järgi. Raha säästmis- ja investeerimisvõimalused lähevad aina diferentseeritumateks ning valikuvõimalusi tuleb pidevalt juurde. Selleks, et nendest kõikidest aru saada ning teha mõistlikke otsuseid, tuleb end kurssi viia nii matemaatika, ühiskonnaõpetuse, ajaloo kui majandusteooriaga. (Zirnask 2011)

Vaatamata sellele, mis tüüpi finantstotsuseid me teeme - kas sõlmime kindlustuslepingut, avame hoiuse või taotleme pangalaenu, on vaja omandada taustateadmisi. Kuna finantsteenuseid on väga palju ja nendega seotud lepingute tingimused on erinevad, on soovitatav sobivaima valiku tegemiseks end teenuse sisuga kurssi viia. (Ibid.)

Selleks, et homme olla majanduslikult stabiilses seisus, peab juba täna tegema arukaid otsuseid ja mõtlema tulevikust. Säästes ja investeerides targalt ja sihikindlalt, on meil kõigil võimalus kindlustada nii endale kui ka meie tulevastele järeltulijatele stabiilne tulevik ja vanaduspõlv. Õnneks, on hetkel kogu vajalik informatsioon kättesaadav. Tänu sellele, saab koguda tarkust ja viia ennast väga lihtsasti kurssi sellega, mis puudutab säästmist ja investeerimist. (Ibid.)

Hea haridus on rohkem kui lihtsalt teadmiste kogum: see on ennekõike oskus oma elus hakkama saada, teadlikkus oma eesmärkidest ja nendeni viivatest valikutest, võime ja soov olla ühiskonnas täisväärtuslik liige ja kohusetundlik inimene. Majandusalased teadmised ja oskused on tähtis osa finantskirjaoskusest ja haritusest. Sellest sõltub õpilaste potentsiaalne edukas toimetulek iseseisvas elus ja on vahetult seotud nende arusaamisega rahaasjade planeerimisest. Vaatamata sellele, millega inimene endale leiba teenib ja mis huvid tal on, peab iga inimene tegema valikuid, millest sõltub tema finantsedu. Igast lapsest saab kunagi täiskasvanu, seega õpetajad saavad mõjutada majanduse arengut tõstes noorte teadlikkust finantsasjadest. Loodetavasti, siis langeb ka majandusraskustes olevate inimeste arv. (Ibid)

Arvestades seda, et finantsmaastik muutub tarbija jaoks aja jooksul vaid keerukamaks, finantskirjaoskust peetakse väga tähtsaks oskuseks. Erinevate riikide valitsus üle maailma üritab leida võtteid ja viise, kuidas tõsta enda rahvastiku finantskirjaoskust. Paljud strateegiad on seotud sellega, et töötatakse välja programmid, kuidas pakkuda inimestele täiendavat õpet või koolitust, mis parandaks finantsalaseid teadmisi. Jätkuvaks probleemiks on see, et paljudes riikides on teadlikkus ja arusaamine investeerimisest ning säästmisest on endiselt suhteliselt madal. (Atkinson 2012)

1.1. Eestlaste finantsotsused

Finantsinspeksioon on uurinud, kuivõrd teadlikud on Eesti elanikud erinevatest finantsteenustest ja kuidas neid kasutatakse. Uuringu tulemustes nimetati, et vastaja leibkonnaliikmed kasutavad kõige sagedamini arveldusarvet pangas (76%), deebetkaarti (67%), kohustuslikku pensionifondi (30%), liikluskindlustust (22%) ning krediitkaarti (15%) (Finantsinspeksioon 2014).

Võrreldes 2014. aasta andmeid 2009. aasta omadega, on järeldatud, et mitmete finantsteenuste puhul on kasutajate osakaal oluliselt vähenenud: tähtajalise hoiuse kasutajate osatähtsus on viie aasta jooksul kahanenud 18%-lt 10%-ni; elukindlustuse kasutajate osatähtsus langes 29%-lt 23%-ni; õppelaenu kasutajate osatähtsus vähenes 15%-lt 9%-ni (Ibid.).

Tähtajaliste hoiuste kasutajate arvu langust võib seletada intressimäärade langusega. 2009.aasta alguses Eesti kroonides olevate hoiuste keskmine intressimäär oli 5% ja 6% vahel, euro intressimäär aasta alguses oli natukene üle 3%. Samal ajal 2008.aastal eurodes olevad hoiused said minimaalselt 3,92% intressi ning kroonides 4,75%. Inimesed olid harjunud, et tähtajalised hoiused toodavad märgatavat kindlustatud kasumit. Alates 2009.aasta on märgata intressides järsku langust. Paljud inimesed jätkasid siiski hoidma oma sääste tähtajalistes hoiustes, kuna see on kindel viis raha hoiustamiseks. 2014. aasta lõpuks keskmine tähtajaliste hoiuste intressimäär oli 0,65%. Viie aasta vahe on märgatav ning kindlasti avaldab mõju ka hoiustajate tuludele (Eestipank.ee).

Finantsinspeksioon on võrrelnud saadud tulemusi ka erinevates sihtrühmade lõikes. Näiteks soolise jaotamise korral olid saadud järgmised andmed. „...Samuti on meeste seas naistega võrreldes enam inimesi, kes on võtnud eluasemelaenu (17% ja 12%) või ostnud-

müüdnud väärtpabereid (3% ja 1%). Võrreldes meestega on naiste seas seevastu enam kohustusliku pensionifondiga (III sammu) liitunud: meestest 40% ja naistest 53%“ (Finantsinspeksioon 2014).

Antud lõputöös on vaatluse all Eesti üliõpilased. Finantsinspeksiooni uuringus on eraldi välja toodud ka erinevad vanuse grupid. Eesti üliõpilased kõige tõenäolisemalt esindavad gruppi vanuses 19 kuni 29 eluaastat. Nende kohta on uuringus järeltõlgitud järgmist: „Vanuserühmas 19-29 on keskmisest enam õppelaenu (22%) ning järelmaksu (20%) kasutajaid, keskmisest vähem aga eluasemelaenu (10%), kodukindlustuse (9%), kaskokindlustuse (7%) ning investeerimishoiuse (1%) omanikke ning väärtpaberite/ investeerimisfondi osakute ostu-müügiga tegelejad inimesi (0%)“ (Ibid.).

Tähtis on see, et Finantsinspeksiooni uuringust selgub, et praktiliselt kõikide finantsteenuste kasutajatest on suurema osakaaluga kõrgharidusega inimesed. Erandina on nimetatud tarbimislaen/väikelaen, järelmaks ning kiiralaen/SMS-laen. See infot puudutab ka antud lõputöös vaatluse olevat gruppi, ehk Eesti üliõpilasi, kes omandavad kõrgharidust (Ibid.).

„Selgitavat ja abistavat informatsiooni finantsteenuste kohta hangitakse peamiselt finantsasutuste veebilehtedelt (58% nimetas ühena kõige olulisematest kanalitest) või finantsasutuste klienditeenindajalt (vastavalt 51%). Ligi kolmandik finantsteenuste kasutajatest nimetas ühena peamistest kanalitest ka asjatundlikke tuttavaid, lähedasi või sõpru, kes ei tööta finantsasutuses, 27% finantsasutustes töötavaid tuttavaid/lähedasi/sõpru, 22% meediat (artiklid, saated). Harvem nimetati finantsteenuste kohta teabe hankimise peamiste kanalitena sotsiaalmeediat (12%), muid veebilehti (13%), infobrošüüre jm trükiseid (12%) või loenguid ja seminare (2%). Finantsteenuste kasutajatest 6% ütles, et pole finantsteenuste kohta informatsiooni otsinud.“ (Ibid.)

Tulemusi on samuti jaotatud vastajate soo ja haridustaseme järgi. Tulemuseks tuli, et suurem osa kõrgharidusega inimestest otsib infot finantsteenuste kohta enda või mõne muu panga kodulehelt. Vastajate sugu ei ole avaldanud olulist mõju. Eesti üliõpilasi esindav vanusegrupp, ehk vastajad vanuses 19 kuni 34 eluaastat on vastanud, et on saanud finantsteenuste alast infot panga kodulehel. (Ibid.)

Samuti uuringu käigus on saadud informatsioon, et inimesed vajavad rohkem teavet finantsteenuste kohta. Näiteks 52% vastajatest on leidnud, et nad vajavad rohkem täiendavat

informatsiooni ning populaarsem teenus, mille vastu tunti huvi oli investeerimishoius (12%), sellele järgneb eluasemelaen (9%). (Ibid.)

Vanuselises võrdluses pooldavad laenamist eluaseme ostmise/ehitamise või ettevõtte rajamise eesmärgil kõige sagedamini 19-34-aastased (vastavalt 86% ja 52%), kõige harvemini aga 55-65-aastased (vastavalt 58% ja 25%). Eluaseme laenu võtmist on siiski pooldanud enamasti vastajaid. Haridusrühmade võrdluses on kõrgharidusega inimeste seas on üle poole neid, kes peavad laenamist põhjendatuks eluaseme ostu või ümberehitamise eesmärgiga (86%), oma ettevõtte rajamiseks (53%), eluaseme remondi või ümberehituse tegemiseks (49%), auto ostmiseks (48%) või enda tervise parandamiseks (18%). Kõrgharidusega inimesed vastasid ka, et laenamisest mõistlikud oleks säästa, kui eesmärgiks on reisimine või hobidega tegelemine (73%), rõivaste, jalanõude jm tarbekaupade ostmine (71%), kodumasinade, elektroonika või arvuti ostmine (67%) või mööbli/kodusisustuse ostmine (66%). (Ibid.)

Samuti on uuritud ka investeerimisteadlikkust. Suur enamasti on teadlik kinnisvarasse ja väärismetallidesse investeerimisest, kuid alla poole teadsid erinevaid ühisrahastuse vorme. 16% inimestest vastasid, et nad investeerivad vähemalt ühel küsitluses nimetatud viisil ning 64% ei ole üldse ühestki investeerimisvõimalusest huvitatud. (Ibid.)

Kõrgharidusega inimesed võrreldes madalama haridusega inimestega eelistaksid pigem raha paigutamist tähtajalisele hoiusele (kõrgharidusega inimestest 42%, kõik teised 26-34%), investeerimishoiusele (vastavalt 13% ja 1-5%) või fondidesse investeerimist (vastavalt 12% ja 3-6%). Samal ajal kõrgharidusega inimesed eelistavad teistega võrreldes harvemini hoida raha arvelduskontol (kõrgharidusega inimestest 23%, ülejäänutest 33-38%) või sularahana kodus (vastavalt 2% ja 5-8%). (Ibid.)

1.2. Säästmine

Säästmine on väga oluline, kuna sellest sõltub elustandardi tase, millel elab pere. See näitab leibkonna ostujõu ning just nimelt nii öelda sularaha ostude tegemise võimet ilma järelmaksuta. Samuti see mängib väga olulist rolli selles, mis tasemel hakkab olema elu pensionieas ning mida inimene saab sellel ajal endale lubada või vastupidi, kui palju, ta peaks enda soove piirama. Säästmine aitab kaasa oma eluaseme soetamises võimalikult madala riskiga. See aitab kaasa kulude kokkuhoidmises, kuna enam ei pea tasuma üüri. Samuti, inimene on rohkem kindlustatud ettenägematute olukordade korral. (Fisher, Anong 2012).

Uuring näitas, et inimestel, kellel on samal ajal olemas võlg ning nad samal ajal jätkavad säästmist on rohkem optimistlikud, kui need, kellel on olemas vaid võlg (Furnham 1997).

Inimeste eelistused on tihtipeale väga erinevad lühiajaliste ja pikaajaliste plaanide korral. Need on tavaliselt omavahel konfliktis. Inimesed aktsepteerivad lihtsamini plaani säästa, kui räägitakse pikaajalisest plaanist. Kuid uurides tegelikku säästmist, tulemuseks on väiksem sääst, kui algselt oli planeeritud. Vaikimisi inimesed soovivad omada varu mustadeks päevadeks. Kuid statistika näitab, et see soov ei väljendu tegevustes. Näiteks Norras tehtud uuringud näitasid, et igal kolmandal täiskasvanul on kogutud vaid 1100€. Sarnane Ameerikas tehtud uuring järeldab, et üks kolmandik inimestest vanuses 51-61 eluaastat ei ole veel mõtlema hakanud enda pensionieaks kogumise peale. (Webley, Nyhus 2006)

Pikaajalist ja lühiajalist plaani teeb erinevaks see, kuidas konkreetne inimene on võimeline eraldama aega, rahulolu ja eesmärki. Näiteks võtame šokolaadikoogi. Kui meid küsitakse, kas me soovime homme saada koogilõiku, siis me pigem mõtleme oma pikaajalisele plaanile võtta kaalust alla ning keeldume. Kui homme on aga kook alles ning meile pakutakse seda uuesti, siis keelduda on palju raskem. Inimene võrdleb alternatiivi ning valib selle, mis toob konkreetses ajahetkes rohkem rahuldust, ehk ta hea meelega võtab seda tordilõiku. (Ibid.)

Tagavara-säästu mudel näitab, et inimesed eelistavad säästa tänu sellele, et see tekitab nendes kindlustunnet. Siis inimesed on kindlustatud võimalikest sissetuleku muutustest. (Carrol 1992)

Uuringud näitavad, et on näha nõrka kuid ikkagi olemasolevat seost soo ja säästmisharjumuse vahel. Kui inimestel jääb kasutamata raha üle, siis mehed pigem panevad seda säästuhoiusele, naised aga pigem kulutavad selle. Samuti, üllatav seos on tulnud haridustaseme uuringus. Vastavalt saadud andmetele võib järeldada, et madalama haridustasemega inimestel on tavaliselt säästnud suuremad, kui kõrgema haridusega isikutel. Sellele võib avaldada mõju näiteks õppelaen. Uurijad leiavad, et see seos vajab täiendavat uurimist. (Webley, Nyhus 2006)

1.3. Eestlaste säästmine

Sääst on tavaliselt vahe sissetuleku ja kulude vahel. Veel lähiminevikul eestlased elasid läbi raskemad ajad. Inimesed said kogeda hüperinflatsiooni. Oli väga raske tulla toime

kõikide kasvanud kuludega. Väga vähesed pangad pakkusid laenu, aga laenu olid äärmiselt kõrge intressiga. Tol ajal ei müüdnud midagi järeelmaksuga. Ajad on muutunud. Nüüd on 50% leibkondadest olemas säästnud ning 40% on finantskohustused. (Sults)

Finantskirjaoskuse uuringust selgus, et kõrgharidusega inimesed on rohkem arukad rahaasjades. Nad uurivad hoolikamalt finantsteenuse tausta ning teenusepakkujat enne lepingu sõlmimist. Samal ajal väga paljud inimesed loovad teenusest ettekujutuse vaid teenindaja sõnade järgi. Märatakse, et enne lepingu sõlmimist väga palju ei süveneda teenusepakkuja tausta. Vaid kõrgema haridusega inimeste seas otsitakse tihedamini Internetist infot pakutavast teenusest enne kui allkirjastatakse leping. Selle asemel võidakse põhineda varasemale kogemusele või sõltumatu nõustaja soovitudele. (Rahandusministeerium 2015)

Uuring näitab, et aastate jooksul on eestlaste majandusalased teadmised liikunud kasvusuunas. See järeldus põhineb 2010. a 2015. andmete võrdlusel. (Ibid.)

On uuritud, kui kaua saaks inimene katta töökohta kaotades enda elamiskulutusi. Umbes kolmandik vastas, et nad saavad hakkama ilma raha laenamiseta rohkem kui 3 kuud. Teine kolmandik olles hakkama saanud vähem kui kuu aega. See näitab inimeste säästude suurust ning nendega seotud kindlustunnet homses päevas. 10% saab hakkama tööd kaotades vaid alla ühe nädala. Raskem seis on madalama sissetuleku ja alg- ja põhiharidusega inimestel. (Ibid.)

37% vastajatest kinnitavad, et nad planeerivad enda kuulutusi ühe kuu kaupa ning 14% vastasid, et planeerivad kuulutusi igapäevaselt. 20% vastajatest ei planeeri üldse oma kuulutusi ette. Kõige rohkem planeerivad oma kulutusi on kõrgharitud inimesed. (Ibid.)

Samuti inimestel olemasoleva tagavaru suurust näitab ka tulemus, et natukene rohkem kui pool kõikidest inimestest, ehk 51%, ei ole võimeline teha suure väljamineku ilma raha laenamiseta. Suureks väljaminekuks loeti küsitluse juures kuusissetuleku suurust väljaminekut. (Ibid.)

Kaks kolmandiku vastajatest koguvad raha mingil viisil. Uuring näitab, et mida kõrgem on inimese sissetulek, seda suurema tõenäosusega ta kogub raha. See trend ei ole viimase viie aasta jooksul muutunud. Küll on märgata hoiakute muutust. Rohkem inimesi leidsid, et nad tunnevad suuremat rahuldust säästmisest, kui kuulutamisest. Vaatamata sellele, see ei kajastu tegevustes, vaid on muutunud ainult mõtteviis. (Ibid.)

Rahalise eesmägi olemasolu säästmise juures kinnitasid pooled elanikud. Selleks, et saavutada eesmärki, 54% vähendas kuulutusi, 39% koostas tegevusplaani ning 38% on kogunud raha. (Ibid.)

Finantsinspeksiooni uuringus on tõstetud üks huvitav teema. Selle teema uurimise juures hinnati, millise tüübina inimene ise ennast peab. Tulemuseks tuli, et 48% inimestest vanuses 19 kuni 34 aastat hindavad ennast kulutajaks, 34% säästjaks, teised 5% laenajaks ja 4% investeerijaks. Ülejäänud 9% ei osanud määrata enda tüüpi. Kõrgharidusega vastajad on jaotunud järgmiselt: 49% säästjad, 34% kulutajad, 4% investeerijad, 4% laenajad ning 10% ei osanud määrata tüüpi. Nagu on näha, siis kõrgharidusega inimesed hindavad ennast tihedamini säästjaks, kui teised. (Finantsinspeksioon 2014).

Jaak Roosare andmete järgi tuli, et tüüpilise eestlase jaoks on säästmine väga keeruline, ehk 60% peredest ei saa eriti sellega hakkama. (Roosaare 2014). Samal ajal Finantsinspeksioon on kogunenud andmeid, et 50% siiski omavad sääste. Antud lõputööga sobiva sihtrühma vastused olid järgmised. Noortest, ehk vanuses 19 kuni 34 eluaastat olevatest vastajatest on 47% vastanud, et omavad sääste. Kõrgharidusega vastajatest 70% säästavad ning omavad tarbimisest üle jäävat raha (Finantsinspeksioon 2014).

Säästmiseks turgutavaid motiive on erinevaid. Kõige populaarsem neist on nii öelda mustadeks päevadeks säästmine, ehk igaks juhuks, et raha oleks olemas, kui tuleb mitteennetatav kulu ette. Noorte, ehk vanuses 19 kuni 35 eluaastat inimeste eesmärgid säästmiseks on jaotunud järgmiselt: 51% säästavad mustadeks päevadeks, 35% ilma kindla eesmärgita, 26% kindla eesmärgi jaoks (väiksemate ostude jaoks), 23% suuremate ostude tegemiseks. (Ibid.)

Finantsinspeksiooni küsimustikus inimesi on palutud vastata, kuidas nad arvavad, kui suur peaks olema ühe inimese kogutud sääst. 15% noortest arvavad, et sääst peab olema suurem, kui kuue kuu töötasu ulatuses. 31% leiab, et õige sääst on vahemikus 3 kuni 6 töötasu suurune. Veel 31% leiab, et piisab säästust, mis on võrdne 1 kuni 2 töötasuga. 5% leiab, et sääst võib olla alla 1 töötasu, 11% ei osanud vastata ning 6% loeb, et säästmine on mõttetu. Kõrgharidusega vastajate arvamus on jaotunud veidi erinevalt. 28% leiab, et sääst peab olema suurem kui poole aasta töötasu. 41% vastas, et hea oleks, kui sääst oleks vahemikus 3 kuni 6 kuu töötasu. 23% arvab, et see võib olla 1 kuni 2 kuu töötasu suurune. 4%-le piisab alla 1 kuu töötasu suurune sääst. 4% ei osanud vastata ning keegi ei ole arvanud, et säästmine on mõttetu. (Ibid.)

Tavaliselt noored teenivad vähem, kui kuulutavad. Seega, nende sääst on nullilähedane. Keskeas olevad inimesed säästavad peamiselt seetõttu, et soovivad tagada endale pensionieas heal tasemel tarbimisvõimalusi. Pensionieas olevad inimesed jällegi teenivad vähe ning nende

kulutuste osakaal sissetulekust on suur, ehk tihtipeale kulutatakse rohkem, kui sisse tuleb. Selle teooria järgi sõltub riigi säästmistase selle demograafiast. Kui on rohkem noori ja pensionäre, siis on ka säästmistase madal ja vastupidi. (Pikkani, Randveer 1999)

1.4. Lapsepõlve mõju tulevasele finantskäitumisele

Vaatluse all on uuring, mille käigus sai koostatud küsimustik, mille eesmärgiks on uurida, kas ja mil määral vanemate finantsiline käitumine mõjutab laste kasvatamisel toimetatavat infot rahaga ümberkäimise kohta. Küsimuses olid valitud nii, et nende abil oleks võimalik statistilist informatsiooni laste finantsilisest kasvatuses, nende vanemate arvamust enda laste finantsiliselt käitumisest ning laste arvamust rahast. Antud uuringu raames lasteks on noored vanuses 16-21 eluaastat. Hinnates saadud vastused on tehtud järeldused, et mida tihedamini vanemad suhtlevad lastega raha teemal ning arutavad kulude üle, siis täiskasvanuks saamisel seda tõenäolisem teeb inimene rohkem arukaid otsuseid ning on osavam rahaga ümberkäimisel. Selline laps, kes on saanud vanematelt piisavalt teadmisi, orienteerub tulevikus palju paremini enda kuludes ning üleüldse teeb rohkem kaalutuid finantsotsuseid. Läbi selle on võimalik seletada, kuidas põlvkonnast põlvkonda kanduvad üle samad harjumused ning käitumismallid. Uuringus on näidatud, et isade hooldus ja sihikindlus mõjutab laste tulevikku. Sellel on nähtud selget seost lapse tulevikuga. Kindlasti laste tulevikule avaldavad mõju ka perekonnaliikmete vahelised suhted. (Webley, Nyhus 2006)

On uuritud, kas lapsepõlves ajaline dimensioon ja rahulolu saavutamise motiiv mõjutavad last tulevikus. On uuritud, kas laps on võimeline eelistama pikaajalist eesmärki lühiajalisele ning kuidas see väljendub tulevikus. Kui laps oli võimeline kannatama ning viivitama rahuloluga nelja-aastasena, siis ta ka kümneaastasena talus parem pinget ning stressi ja oli stabiilsema iseloomuga. Samuti see avaldab positiivset mõju lapse tulevikule. Nooruki ja täisealisena selline laps on võimeline säästma rohkem ning tegema produktiivsemad finantsilised otsused, mis toovad kasu tulevikus, mitte ainult rahuldus konkreetsel ajahetkel. (Ibid.)

Sama autori teises uuringus on samuti vaatluse all vanemate mõju noorte teadlikkusele raha asjadest. Uuringus osalenud noortest on 6,7% vastanud, et nende vanemad ei ole neid kunagi õpetanud finantside kohta, teine äärmus 19,7% kinnitas, et nad said vanematelt väga põhjaliku koolituse, millega kaasnesid soovitusel, ettepanekud ning meeldetuletused, et

säästmine on väga tähtis. Taskuraha kohta enamus vastasid, et nad saavad vanematelt taskuraha (66%) ning 13% noori ütlesid, et nad seda ei saa. Ülejäänute puhul on nii, et nad vastavad, et vanemad ei anna stabiilselt taskuraha, vaid see leiad ikkagi aset. Kui aeg ajalt vanemad võivad seda ka ära unustada. Enda sissetuleku allika kohta on 31% noortest vastanud, et nad on vahest teinud majapidamistöid selleks, et teenida endale raha, 23% on vastanud, et nad ei ole seda kunagi teinud rahateenimise eesmärgiga. 22% ei ole kunagi alaealisena töötanud, 10% on juba proovinud mitu erinevat töökohta, 39% on teinud mõnda tööd. (Webley, Nyhus 2012)

Tavaliselt alates kuueaastaseks saamisest lapsed võivad hakata saama taskuraha. Alates sellest hetkest laps hakkab omama enda raha ning tal tekib võimalus säästa reaalselt raha. Arvestades seda, et vanemad ise soetavad kõik eluks vajalikud esemed, siis lapsel on olemas hea võimalus harjutada raha kogumist ehk säästmist. Tavaliselt sellel hetkel laps hakkab tajuma, et raha on piiratud ressurss ning mida rohkem ta kulutab enda soovide rahuldamisele, seda vähem tal jääb alles raha, mida ta saab säästa või kasutada järgmine kord. Pangakonto on mugav viis raha säästemiseks, kuid mitte väikse lapse jaoks. Laps ei taju seal olevat virtuaalset raha kui reaalselt vahendit ning võib eksides arvata, et raha on pangas kadunud. Umbes alates 12.ndast eluaastast lapsele võib selgitada ning tema võib aru saada sellest, et tegelikult pangad kaitsevad raha ning hakkab seda hindama. 30% teismelistest on leidnud, et säästmine tekitab nendes kindlustunnet. Enamus lapsi aga säästab raha lihtsalt selleks, et see oleks järgmise ostusoovi hetkeks olemas või lihtsalt järgides vanemate soovitusi. Ning umbes 20% lastest vastasid, et säästavad raha tulevikuks selleks hetkeks, kui algab nende iseseisev elu. Antud uuring näitab seost, et vanemad lapsed vajavad rohkem iseseisvustunnet. (Otto 2012)

Madalama sissetulekuga inimesed leiavad tihedamini, et säästmine on keeruline. Loomulikult võib öelda, et säästmine nõuab teatud määral enesekontrolli. Noored tunnevad, et selleks, et säästa on vaja piirata enda soove ning elustiili. See, kui palju on võimalik säästa sõltub sellest, kui palju on piiratud enda soovid. See harjumus areneb lapsepõlves. Laps tunneb, et tegelikult temale ei meeldi säästa, kuid ta teeb seda vaid selle pärast, et arvab, et vanemad ootavad seda temalt. Alaealised, kes tunnevad oma vanemad hoolivad nendest ja toetavad neid säästavad tihedamini. Sellises meeldivas keskkonnas elavad noored inimesed on palju harvemini vastanud, et säästmine on mõttetu tegevus. (Ibid.)

Pered, kus on laste ja vanemate vahel head suhted näitavad paremaid tulemusi tulevikule orienteerumisel. Väga suurt rolli määrab just isa sihikindlus rahalistes eesmärkides ja

säästmises. On näha seos vanemate säästmisharjumuse ja nende laste omaga. Samuti ka tuleviku väljavaadetega. Laste omad on seotud vanemate omadega. (Webley, Nyhus 2006)

Üks teine uuring näitab samuti, et vanemate eeskuju on väga oluline lastele tuleviku rajamisel. Lapsed õpivad vanemalt kahel viisil. Esiteks nad kuulavad, mida vanemad nendele räägivad ja õpetavad. Teiseks, nad jäljendavad vanemate tegusid. Sama uuring näitab, et naine mõjutab vähem leibkonna säästmiskäitumist, kui mees. Sellest võib järeldada, et ka isa eeskuju on palju olulisem, kui ema oma. (Knowles, Postlewaite 2004)

Täiskasvanute inimeste uurimisel selgub, et, kui lapsepõlves nendel oli võimalust säästa, siis nendel on selgem tuleviku väljavaade. On näha tugevat seost nende kogemusega lapsepõlves. Kui nende vanemad säästsid rohkem ning arutasid lastega raha puudutavaid otsuseid, siis need lapsed saades täiskasvanuks säästavad tulevikus ka kergemini ja rohkem. Samas uuringus tuli välja, et kuna lapse tuleviku väljavaated sõltuvad vanemate omast, siis tegelikult ka vanemate väljavaated said kunagi mõjutatud nende vanemate omadest. Siin on näha tugevat seost, et laste tuleviku orientatsioon sõltub ka vanavanemate omast. (Webley, Nyhus 2006)

Vanuses 16-21 aastat noor hakkab suhtuma säästmisesse kui millessegi positiivsesse. Uuringud näitavad, et mida vanem on laps, seda paremini ta suhtub säästmisesse. (Furnham, Goletto-Tankel 2002).

Uuringud on näidanud, et hetkel suhteliselt väike arv noori saab aru pensioni tähtsust. Nad ei tunne seda, et 47 aasta pärast tollaegne nende elustiil sõltub praegustest otsustest. Noorukitel ei ole veel piisavalt sihikindlust, nemad on lühinägelikud ja ei oska püstitada endale pikaajalist eesmärki. Selleks, et noor hakkaks varakult hakkama koguma enda vanaduspõlve jaoks, peaks pensioni kogumine olema reguleeritud valitsuse poolt. Noorukite vanemad võiksid ka anda enda soovitusi ja õpetust ning olla eeskujuks. Kasuks tulevad ka teadmised raha asjadest ja majandusharidus ning realistlik suhtumine tulevikku. (Doyle 2007)

Kas inimesed samastavad ennast endaga tulevikus pensionieas? Tavaliselt, nad hindavad, et see on keegi olematu ning ei suuda püstitada eesmärki hakata koguma juba praegu pensionieaks. Uurijad otsustaid valida analüüsi tegemist mittetavapärasest viisi. Nad kasutasid selleks kaasaegset tehnoloogiat. Noortele katseisikutele tehti virtuaalpeeglis tema pildi järgi pensionärist avataar. Siis katsealusel isikul oli piisavalt aega, et samastada ennast oma peegeldusega. Hüpoteesiks oli oletus, et isikud, kes suudavad samastada ennast selle virtuaalpensionäriaga, mis näeb tema moodi, hakkavad ka olevikus rohkem mõtlema oma

tuleviku peale. Hüpootees sai kinnituse. Need inimesed hakkasid tundma rohkem hoolt oma pensionieaks kogutavate säästu eest. (Bailenson, Carstensen, Fox 2011, S32)

1.5. Võimalikud viisid, kuidas soodustada paremat säästude taset

Noored leiavad, et keskkoolis ei ole antud piisavalt informatsiooni eraisiku rahandusest. Lõpetades kooli noored ei ole piisaval haritud, et olla pädevad iseseisvas isiklike rahaliste otsuste tegemises. Uuringud on näidanud, et samuti ka paljud täisealised inimesed ei oska juhtida enda raha. Seda näitab statistiliselt väga madal säästude kogus ning liigselt konservatiivsed valitud investeeringus, mis toovad väga väikest tulu. Uuringutest selgub, et ärikorralduse ja majandusteaduskonna üliõpilased on rohkem teadlikud rahaasjadest. Samuti on näha, et kõrgemate kursuste tudengid omavad rohkem pädevust rahaasjades. Uuringu järeldused on see, et üliõpilastel oleks vaja rohkem finantsalaseid teadmisi. Kõige nõrgemad teadmised on investeeringute valdkonnas. Üliõpilaste rahaasjadest õpetamine on väga oluline. Siis nad saavad tulevikus teha kaalutud õiged otsused oma varude üle planeerimisel. (Chen, Volpe 1998)

Võttes arvesse seda, et laste säästmisharjumused ja üleüldised rahaga käitumismallid sõltuvad nende vanematest ja nende eeskujust on tehtud pakkumine. Selleks, et soodustada laste parem arusaam raha olemusest, tuleb arendada samad teadmised vähemalt ühes vanemas. See võib omada väikest, kuid olemasolevat mõju. Isegi sellest piisab, kui arvestada sellega, et see laps kunagi annab edasi oma teadmisi oma lastele. (Webley, Nyhus 2006)

Eestlased leiavad, et säästmine ja investeerimine on raske. 60% eesti peredest, ehk üle poole leibkondadest ei saa sellega hakkama. Isegi siis, kui suudetakse panna raha kõrvale suurte ostude jaoks, siis ikkagi säästmine osutub keeruliseks. Väga paljud nimetavad põhjuseks madalat palka ja kõrgeid majapidamiskulusid. Leitakse, et tulude ja kulude suhe tekitab olukorda, et säästa on peaaegu võimatu. Kõik see on aga kinni vaid inimeste mõtteviisis. Üks inimene võib teenida vaid 400€ ning teine 800€ või isegi rohkem ning mõlemad väidavad, et on võimatu säästa. Samal ajal mõlemal on olemas elamiskoht ja toit. Põhjus on selles, et inimesed lihtsalt ei oska säästa. Nad ei tea lihtsaid reegleid. Tavaliselt inimene arvab, et säästmise korral tuleb panna kõrvale kuu lõpus seda, mis on üle jäänud. Kuid reaalsuses sellisel juhul ei jää midagi üle. Kõrvale peab panema samal päeval, kui inimene saab töötasu või muu raha. Kui tundub, et 10% kõrvale panek on raske, siis nendele inimestele on soovitatud panna

kirja kõik enda tuleviku kulutused, siis vaadata neid kriitilise pilguga üle ning siis otsustada, kui palju oleks reaalselt võimalik palgapäeval panna kõrvale. (Roosaare 2014)

On leitud, et erinevad motiivid mõjutavad erinevalt säästude taset. Näiteks, on tuvastatud, et kui inimene mõtleb tulevikult ning nimelt oma pensioni kogumistele, siis see kipub olema stabiilne kogumine. Samuti on leitud seost isiku riskitaluvuse ja säästuharjumuse vahel. Kui isik on madala riskitaluvusega, siis ta tavaliselt ei ole valmis sihikindlast regulaarselt säästma. Säästude tegemise regulaarsus on oluline. Inimesi liigitatakse säästmisharjumuse järgi järgmistesse gruppidesse: regulaarsed säästjad, kes panevad kõrvale osa sissetulekud, ebaregulaarsed, ehk need, kellel aeg ajalt jääb raha kuludest üle ja viimased, kes omavad näiteks eluaseme laenu või suurendavad enda varu mingil muul lepingulisel viisil. Need viimased isegi ei taju seda, et nad säästavad. Reaalseteks säästjateks nimetatakse vaid esimesi, kes ise teadlikult säästavad osa enda sissetulekust ning opereerivad vaid järgi jäänud summaga (Fisher, Anong 2012).

Loomulikult, et saa välja jätta ka ühte olulist säästude tase mõjurit, milleks on töötasu suurus. Seda näitavad nii intuitsioon, kui ka uuringud, et inimestel, kellel on suurem sissetulek, säästavad rohkem (Tatliyer 2017).

Eraisiku laenude tingimused samuti on minevikuandmete järgi mõjutanud keskmist säästude taset. Näiteks, kui laenu saamiseks oli nõutud suurem omafinantseering või tingimused olid rangemad, siis inimesed olid valmis säästma rohkem, et saavutada enda eesmärki, ehk soetada kodu. Nüüd, kui laenamise tingimused on leebemad ning omafinantseeringu nõue on langenud, säästude tase on langenud (Ibid.).

Paljud uuringud viitavad sellele, et vanusel on oluline mõju säästude mahul. Nii nooremad säästavad vähem ning kulutavad rohkem kui keskealised (Ibid.). Nooremad inimesed peaksid varem hakkama mõtlema oma tuleviku peale ning hoolitsema oma pensionieast.

2. METOODIKA

2.1. Sihtrühm

Antud lõputöö teema on „Eesti üliõpilaste säästmisharjumused“. Sellest pealkirjast saab juba välja lugeda, milline oleks selles töös vaatluse all olev sihtrühm. Nimelt, antud töös uuritakse Eesti noori ja kvantitatiivses uuringus on sihtrühm kitsendatud piirates valikut ainult ülikoolides õppivate üliõpilastega. Antud töö autor on bakalaureuse tudeng. Temale pakkus huvi uurida teise üliõpilaste arvamusi sellisest tähtsast temast nagu säästmine.

Järgnevate uuringute raames on vaatluse all vaid Eesti üliõpilased. Nende vastused, kes ei õpi Eestis või ei ole üliõpilane, ei lähe arvutustel arvesse.

Antud sihtrühma aktuaalsus seisned sellest, et tavaliselt üliõpilased esindavad inimesi vanuses 18-26 aastat. Samal ajal need inimesed omandavad kõrgharidust, ehk võib oletada, et nemad erinevad teistest samas vanuses olevatelt inimestelt sellega, et nad on valmis arenema ning vastu võtma uut infot. Sellega, need inimesed näitavad head ülevaadet mitmele kriteeriumile. Need inimesed ei ole enam lapsed, kuid iseseisvad täiskasvanud nemad ka pole. Nemad tunnevad veel seda mõju, mida vanemad on lapsepõlve jooksul nendele avaldanud ning mida nad on õpetanud. Selle juures meid huvitab antud töö raames põhiliselt see, kas need noored on mõjutatud vanemate eeskujust säästmisel. Teiseks, valitud sihtrühma esindajad hakkavad tegema oma elus esimesi iseseisvaid otsuseid ja tuleviku plaane. Mõned nendest hakkasid isegi iseseisvalt raha teenima. Selle juures on oluline uurida, kas nad hakkasin säästma ning rakendama vanematega sarnast strateegiat.

Järgneb ülevaade vastajatest:

Tabel 1. Ülevaade küsimustikule vastanutest

	Vastajate arv	Töötavad
Mees	75	36
Naine	69	42
<i>Kokku:</i>	<i>144</i>	<i>78</i>

Allikas: küsimustiku vastused

2.2. Küsimustiku kirjeldus

Antud töö autor on eelnevas töös vaadelnud sama sihtrühma sarnase nurga all. Võttes arvesse eelnev kogemus, autor on koostanud uue küsimustiku (Lisa 1).

Küsimustik on koostatud nii, et selle abil oleks võimalik uurida antud töö teema. Kõik küsimused on kooskõlas töö eesmärgi ja temaga. Küsimused on esitatud valikvastustega. Andmete korjamise ja analüüsimise lihtsustamiseks on kasutatud elektrooniline viis andmete kogumiseks. Selleks autor kasutab Google Forms rakendust. Küsimuste koostamisel püstitati eesmärki, et vastustel oleks võimalik uurida omavahelisi seoseid ning koostada täiuslik uuring, mille alusel on võimalik teha järeldusi.

Küsimused on jaotatud gruppideks. Esimese grupi küsimused tuvastavad, kas vastaja kuulub sihtrühma ning annavad temast väga üldist ülevaadet. Näiteks küsitakse vastaja sugu, vanust ja teaduskonda, kus ta õpib. Teise grupi küsimused puudutavad inimese ja tema vanemate säästmisharjumusi. See on väga oluline osa, milles saadud vastuseid võrreldakse teiste gruppide küsimustega. Kolmas grupp uurib vastaja majanduslikku tausta. Näiteks küsitakse, kas vastaja töötab, millised on tema sissetuleku allikad ja finantskohustused.

Antud veebipõhisel küsimustikul on sissejuhatavas osas olemas vastajatele suunatud kaaskiri, mis palub osaleda küsitluses ning seletab selle tähtsust.

2.3. Hüpoteesid

Selleks, et analüüsida küsitluse käigus kogutud andmeid, autor on otsustanud püstitada hüpoteesid ning leida, kas need saavad kinnituse või neid lükatakse analüüsi käigus tagasi.

Hüpoteesid on püstitatud nii, et neid oleks võimalik võrrelda antud töö esimeses peatükis vaadeldud teadusliku kirjanduse ülevaadetega.

Hüpoteeside püstitamisel järgiti eesmärki, et neid oleks võimalik uurida küsimustiku (Lisa 1) abil. Kõik andmeid, mille alusel tehakse analüüs on kogutud antud töö autori poolt.

H1: Kas vanemate säästmisharjumused mõjutavad nende laste säästmisharjumust?

H2: Kas pensionieaks kogumine motiveerib säästma rohkem?

H3: Kas inimene, kes planeerib enda kulusid rohkem ette säästab rohkem?

H4: Kas inimene, kes paneb raha kõrvale palgapäeval säästab rohkem, kui teised?

H5: Kas nende vanemate, kes panevad raha regulaarselt palgapäeval kõrvale, lapsed säästavad rohkem?

H6: Kas nendel isikutel, kes säästavad on vähem finantskohustusi?

2.4. Analüüs

Selleks, et püstitatud hüpoteese oleks võimalik, autor kasutab korrelatsiooni analüüsi ja keskmisi. Kuna meie hüpoteesid võtavad vaatluse alla erinevate näitajate seost, siis selliste analüüside valik on asjakohane.

Antud töös on enamus vastuseid küsimustikus esitatud teksti vormis. Iga analüüsi jaoks teksti vastuseid muundatakse numbriteks ning seletatakse, milliseid numbreid sobitati iga vastuse jaoks ja miks.

- Küsimuses nii vastaja, kui ka tema vanemate säästmisharjumuse kohta vastused said järgmised numbrilised asendused:
 - Jah, säästan(vad) regulaarselt. Panen(vad) raha kõrvale palgapäeval (10)
 - Jah, säästan(vad) regulaarselt. Panen(vad) kõrvale kuu lõpus järgi jäänud raha (5)
 - Säästan(vad) aeg-ajalt (2,5)
 - Ei säästa (0)

Numbrilised asendused on valitud vastavalt efektiivsusele. Näiteks palgapäeval kõrvale panek on kõige efektiivsem. See oleks võrdne 10-ga. Järgnev variant, et inimene paneb kõrvale seda, mis on järgi jäänud on autori arvates 2 korda vähem tulemuslik, ehk oleks võrdne 5-ga. Järgmine, et inimene ei säästa regulaarselt, vaid säästab aeg-ajalt on eelmisest jällegi 2 korda vähem tulemuslik, ehk võrdne 2,5-ga. Ning mitte säästmine on absoluutselt ebaefektiivne, ehk võrdne 0-ga.

- Järgmises küsimuses on vaatluse all säästmise eesmärk. Selle juures on tehtud järgmised asendused.

Kas Te säästate raha kindla eesmärgi jaoks?

- Jah, pensionieaks (10)
- Jah, teatud ostu jaoks (5)
- Jah, mustadeks päevadeks (4)
- Jah, aga ei ole eesmärki (3)
- Ei säästa (0)

Autor on pannud vastavalt kirjanduse ülevaatele pensioniks kogumisele kõige kõrgema osakaalu, ehk 10. Autori arvates, kõik teised vastused ei ole suunatud nii kaugemale tulevikku ning on suhteliselt sarnase kaaluga, kuid ikkagi teatud ostu jaoks näitab kindlat eesmärki, sellega see on teisest suurema osakaaluga (5). Mustadeks päevaks kogumine omab eesmärki kindlustada oma tulevik ettenägematute olukordade jaoks. Sellel on väiksem osakaal, kui kindla eesmärgi puhul, kuid kõrgem, kui eesmärgi puudumise korral (4). Säästmine eesmärgi puudumise korral on saanud osakaaluks 3. Mitte säästmine on võrdne 0-ga.

Tabel 2. Korrelatsiooni analüüs

	Kas Te plaaneerite oma kulusid ette?	Kas Te säästate igakuiselt raha?	Kas Te säästate raha kindla eesmärgi jaoks?	Mitu protsenti oma sissetulekust Te säästate?	Kas Teie vanemad säästavad raha?
Kas Te plaaneerite oma kulusid ette?	1				
Kas Te säästate igakuiselt raha?	0.5399846	1			
Kas Te säästate raha kindla eesmärgi jaoks?	0.3205688	0.595991	1		
Mitu protsenti oma sissetulekust Te säästate?	0.5513353	0.551536	0.29766188	1	
Kas Teie vanemad säästavad raha?	0.230428	0.432307	0.664875818	0.24241783	1

Allikas: küsimustiku vastused

Saadud andmete alusel on koostatud korrelatsiooni analüüs (Tabel 2), mille abil saab teha järeldust seoste kohta ning kinnitada või lükata tagasi püstitatud hüpoteesid.

Tabel 3. Keskmise sääst sõltuvalt eesmärgist (%)

	%
Jah, pensionieaks	13.33
Jah, teatud ostu jaoks	25.5
Jah, mustadeks päevadeks	22.22
Jah, aga ei ole eesmärki	18.70
Ei säästa	10

Allikas: küsimustiku vastused

Tabel 3 annab ülevaate sellest, kuidas mõjutab eesmärk säästumäära suurust. Nagu on näha, siis analüüsis on viga sees. Vastajad on samal ajal vastanud, et nad ei säästa, kuid keskmine säästu protsent on 10%. See vastus ei lähe antud uurimistöös arvesse, kuna see on ilmselge vale. Kui me kustutame vastuste hulgast kõik valesti vastatud variandid, siis „ei säästa“ puhul keskmiseks jääb 0%.

Tabel 4. Keskmise sääst sõltuvalt säästmisharjumusest (%)

	%
Jah, säästan regulaarselt. Panen raha kõrvale palgapäeval	31.74
Jah, säästan regulaarselt. Panen kõrvale kuu lõpus järgi jäänud raha	23.33
Säästan aeg-ajalt	15.20
Ei säästa	2.22

Allikas: küsimustiku vastused

Tabel 4 kujutab, mitu % säästavad keskmiselt küsimustikule vastajad vastavalt sellele, kuidas nad panevad raha kõrvale. Nagu ka Tabel 3 puhul, antud tabelis sisaldub viga, mis on tingitud valest vastamisest. Kui inimene ei säästa, siis keskmine sääst peaks olema 0%.

Tabel 5. Keskmine sääst sõltuvalt vanemate säästmisharjumusest

	%
Jah, säästavad regulaarselt. Panevad raha kõrvale palgapäeval	27.37
Jah, säästavad regulaarselt. Panevad kõrvale kuu lõpus järgi jäänud raha	18.70
Säästavad aeg-ajalt	20.71
Ei säästa	11.25

Allikas: küsimustiku vastused

Tabel 5 kujutab suhet selles, kui palju inimene säästab ning tema vanemate säästmisharjumuse vahel.

3. TULEMUSED

3.1. Kirjanduse ülevaate kokkuvõte

Andmed Eesti elanike kohta on üldistavalt sellised, et inimesed leiavad, et infot finantsteenuste kohta ei ole piisavalt ning inimesed sooviksid õppida seda juurde. Kõige levinum info saamise allikas on panga koduleht. Olgu selleks kodu- või mõni muu pank. Võttes arvesse ajaloolist tausta, siis vanemad inimesed mäletavad, et vanasti sai väga hea intressiga panna raha tähtajalisele hoiusele ning jätkavad seda tegema isegi praegu nullilähedase intressiga.

Kõrgharidusega inimesed eelistavad teistest rohkem paigutada raha investeerimis- ja tähtajalistesse fondidesse. Samal ajal nad pooldavad teistest vähem raha hoidmist arveldusarvel ja sularahana kodus. Uuringud näitavad, et paljude finants- ja kindlustusasutuste teenuste populaarsus on langenud. Kuid siiski, kõige aktiivsemaks kasutajaks on kõrgharidusega inimene, v.a. SMS ja teiste kiiralaenude puhul.

Mitmest uuringust selgub, et säästmine tekitab inimeses kindlustunnet. Samuti, kui inimene on võimeline eraldama hetke soovi pikema perspektiivi eesmärgist, siis tavaliselt ta suudab säästa rohkem. Näiteks, tihtipeale inimene ei suuda ennast samastada tulevase pensionääriga ning ei hinda oluliseks hakata selleks koguma. Kui aga inimene tuvastab, et selline vajadus on olemas ning püstitab eesmärgi, siis tal on lihtsam hakata tulevikuks koguma.

Tüüpilise Eesti leibkonna jaoks on säästmine päris keeruline. Inimesed üritavad säästa, kuid hindavad, et kulud on töötasu suuruse kõrval päris kõrged. Finantsinspektsiooni andmete järgi on umbes pooltel leibkondadel olemas säästud. Vaatamata sellistele andmetele, väga vähesed vastajad kinnitasid, et nad saaksid teha ühe kuu töötasuga võrdse väljamineku ilma raha juurde laenamisetä. See tekitab olukorda, milles inimesel ei ole piisavalt tagavara ressursse, et soetada ihaldatud eset, kuid on piisavalt raha, et maksta hiljem intressi. Inimesed

ise ei tunne, et intress on kulu. Paljud inimesed indavad, et laen on võimalus. Hiljem nad kurdavad, et kulud on kõrged, kuid osa nendest kuludest on see sama laenu intress.

Väga tähtsal kohal on antud töös mitmed uuringud, mis kinnitavad, et vanemate eeskuju ja laste säästmisharjumuse vahel on olemas tugev seos. Teadlased on leidnud, et ei ole olulised vaid vanemate soovitusel, ehk suulised nõuanded, vaid see, millist eeskuju nad oma lastele näitavad. Kõige tõenäolisem on see, et laps jätkab täpselt samasugust strateegiat säästmises nagu see on vanematel olnud. Selles seisneb kasvatusel tähtsus. Vanemad peaksid esialgu muutma anda käitumist, kui loodavad, et laps tegutseks teisiti. See on lihtne põhjus, miks tavaliselt peredes valitseb sama majanduslik tase põlvkonnast põlvkonda. Uuringud on samuti leidnud, et vanavanemate käitumine avaldab mõju oma lapselastele. See on väga oluline võtta vastutust endale ning üritada minna sellest kinnisest ringist väljapoole.

3.2. Antud töö autori poolt koostatud küsimustiku tulemused

H1: Kas vanemate säästmisharjumused mõjutavad nende laste säästmisharjumust?

Korrelatsioon vanemate säästmisharjumuse laste oma vahel on positiivne, kuid keskmine. See ei ole nõrk, kuid samal ajal tugevat seost ei ole avastatud. Korrelatsiooni kordaja on $\sim 0,433$.

H2: Kas pensionieaks kogumine motiveerib säästma rohkem?

Selleks, et uurida antud hüpoteesi kasutame aritmeetilist keskmist. Kõige kõrgema keskmise säästumääraga säästmise eesmärk on teatud ostu jaoks raha kogumine. Sellele järgneb mustadeks päevadeks kogumine. Kolmandal järjekohal oleks ilma eesmärgita kogumine. Alles neljandal kohal neljast eesmärgist on kogumine pensionieaks. Viies vastuse variant oli „ei säästa“. Sellega antud hüpotees on tagasi lükatud. Eesti üliõpilased ei säästa rohkem siis, kui nad säästavad pensionieaks.

H3: Kas inimene, kes planeerib enda kulusid rohkem ette säästab rohkem?

Korrelatsioonikordaja on $\sim 0,55$. See näitab positiivset seost planeerimise ja säästumäära vahel. Mida tõsisemalt inimene suhtub planeerimisse, seda rohkem ta säästab. Hüpootees sai kinnituse.

H4: Kas inimene, kes paneb raha kõrvale palgapäeval säästab rohkem, kui teised?

Selleks, et uurida antud hüpooteesi kasutasime aritmeetilist keskmist. Tuli välja, et need vastajad, kes panevad raha kõrvale palgapäeval säästavad keskmiselt teistest rohkem. Hüpootees sai kinnituse.

H5: Kas nende vanemate, kes panevad raha regulaarselt palgapäeval kõrvale, lapsed säästavad rohkem?

Selleks, et uurida antud hüpooteesi kasutasime aritmeetilist keskmist. Tulemuseks saime, et kõige kõrgem keskmine säästumäär on nendel vastajatel, kes leidsid, et nende vanemad säästavad raha regulaarselt ning panevad raha kõrvale palgapäeval. Hüpootees sai kinnituse.

H6: Kas nendel isikutel, kes säästavad on vähem finantskohustusi?

Kui andmed olid kogutud, siis tuli välja selline seos. Kui inimene ei tööta, siis ta väga suure tõenäosusega ei säästa ka. Samal ajal, kui tal ei ole sissetulekut, siis ta ei saa võtta ühtegi finantskohustust.

Oli näha samuti teist seost, et just vastupidi, need inimesed, kes käivad tööl saavad raha ka kõrvale panna kuid nendel on tihtipeale olemas kinnisvara laen. Tihedamini, need on vanemad üliõpilased.

Autor leiab, et kuna antud küsimustiku valim piirdub üliõpilastega, kelle peamine tegevusala on õppimine, siis nende puhul ei saa tea järeldust seose olemasolu koha säästmise ja finantskohustuste mahu vahel.

3.3. Järeldused

Töö sisaldas erinevate autorite ülevaadet säästmisest üldiselt ning statistikat Eesti elanike kohta. Kirjanduslikule ülevaatele järgnes autori analüüs tema poolt kogutud andmete alusel.

Kohati, andmed ei tulnud samasugused. Põhus võib olla selles, et kirjandus vaatas teemale üldiselt, kuid autor on võtnud kitsama sihtrühma.

Samad andmed tulid selle kohta, et vanemate eeskuju avaldab mõju laste säästmisharjumusele. Kirjandus arutas selle üle, et lapsed ei kuula vanemate õpetusi, vaid jälgivad, kuidas vanemad tegutsevad. Autor on oma uuringus püstitanud küsimused nii, et saaks uurida vastajate vanemate reaalselt tegevust, mitte arvamusi. Tuli välja, et vanemate säästmisharjumus ning see, kuidas nad panevad raha kõrvale avaldab otseselt mõju sellele, kuidas laps hakkab tulevikus raha säästma.

Erinevad andmed tulid eesmärkide ja säästumäära vahelises suhtes. Kirjandus arutas selle üle, et säästetakse rohkem, kui eesmärgiks on pikaajaline plaan, ehk pensionieaks kogumine. Eesti üliõpilaste uurimise puhul tuli tulemuseks see, et pensioniks kogumise korral säästetakse vastupidi kõige vähem. Eesmärk on oluline ning selle olemasolu avaldas mõju. Mida selgem oli eesmärk, seda rohkem on inimesed säästnud. Sellest võib järeldada, et Eesti üliõpilased ei samasta ennast tulevase pensionääriga ning ei tunne vajadust hakata juba praegu hoolima sellest ajast.

Autor teeb antud uuringute alusel järelduse, et vanemate eeskuju on väga oluline. Samuti, see võib tõe poolest kanduda üle põlvkonnast põlvkonda. Selleks, et parandada üldist säästude taset, peab juba praegu hakkama säästma ratsionaalselt, selleks, et meie lapsed ja lapselapsed omaksid suuremat säästu. Uuringud on näidanud, et säästetakse rohkem siis, kui raha pannakse kõrvale selle sisse tulemise päeval. Näiteks, soovitatakse panna kõrvale palgapäeval, mitte kuu lõpus järgi jäänud summat.

Samuti, autor pakub vähendada kulusid, ehk laenata vähem raha. Tänapäeval on väga raske osta eluaset sularaha eest, kuid tuleb hoolikalt hindama igat laenu. Järelmaksud on väga kättesaadavad, kuid nende intressid on üpris kõrged. Inimestele peaks edastama infot, et see on kulu, mitte võimalus. Kui inimene kasutab vähem laene, siis ta saab rohkem koguda ning säästa.

KOKUVÕTE

Antud uurimistöö uuris, kuidas inimesed on harjunud säästma. Pealkirjast väljaloetav sihtrühm on liiga kitsas rahvusvaheliste teadusallikate jaoks, seega autor on kirjanduse ülevaates tutvunud samuti infoga, mis puudutab noorte säästmist ning eestlaste üldist finantskäitumist.

Töö käigus on kogutud infot ning tehtud selle alusel võrdlust varasema kirjanduse ja autori poolt kogutud andmete vahel. Enne andmete kogumist, autor on püstitanud hüpoteese Eesti üliõpilaste säästmisharjumuste kohta. Kokku tuli 6 hüpoteesi, mis uurivad, kas Eesti üliõpilased on harjunud säästma ning millised tegurid seda mõjutavad. Näiteks on uuritud seost säästmise eesmärgi ja kogutud varude suuruse vahel ning vanemate mõju laste säästmisele.

On avastatud, et eestlased ise hindavad, et nemad ei valda piisavalt infot, mis puudutab finantskirjaoskust. Samal ajal, nad ei tea, kus oleks võimalik sellel teemal juurde õppida. Kõige tihedamini nad otsivad infot panga kodulehel. Kokkuvõttes võib öelda, et keskmine eestlane hindab, et säästmine on tema jaoks keeruline ning ta ei saa alati sellega hakkama. Põhjuseks nimetatakse kõrgeid kulusid ning selle ebasoodsa suhet tuludega. Statistika näitab, et eestlased kasutavad aktiivselt erinevaid finantseerimisvõimalusi, kuna nende säästus ei ole võimelised katma ühe või enama kuu töötasusuurst ostu. Enamus eestlasi ei ole valmistunud ette ettenägematuteks olukordadeks ning on sunnitud võtma järelmaksu, et rahuldada teatud vajadust. Kokkuvõttes laen või järelmaks tõstab kulusid veelgi rohkem ning loob veelgi ebasoodsama tausta säästmiseks. Inimene saab panna kõrvale veelgi vähem ning tema valmidus ettenägematuteks olukordadeks on veelgi madalam. Iga inimene peaks aru saama, et laen on kohustus, mis võtab raha tema taskust välja, mitte võimalus, mida tasub iga hetk kasutada.

Selleks, et inimesel oleks võimalus säästa, tuleb järgida lihtsad reeglid. Esiteks, tuleb panna kirja kõik tulevased plaanitavad kulud ning vaadata neid kriitilise pilguga üle. Jätta tuleb vaid vajalikud. Siis selle analüüsi alusel tuleb määrata, kui palju on võimalik panna raha

kõrvale. Ning seda peaks tegema palgapäeval, mitte kuu lõpus. Statistika näitab, et paljud inimesed eelistavad kuulutada kuu lõpus jäetud raha, mitte seda kõrvale panna. Tegelikult, isegi siis, kui inimene paneb seda raha kõrvale, siiski see summa tavaliselt osutub väiksemaks, kui see oleks olnud kuu alguses. Kui inimene kogub õigesti, siis tema tagavaru kasva ning tekib kindlustunne. Siis inimene on valmistunud tulevikuks ja ka ettenägematuteks olukordadeks.

Teine oluline teema antud töö juures on laste kasvatus. Seda teemat ei vaadelda pedagoogilise nurga alt, vaid vaadatakse ainult finantsilisi aspekte. Uuringus on näidatud, et lapsel tekivad säästmisharjumuse alged juba umbes 6-aastasena, kui ta saab esimest korda enda valdusesse päris oma raha. Siis ta hakkab tajuma, et see on piiratud ressurss ning kuulutades seda ühe asja peale, enam ei saa teist asja osta. Siis inimene hakkab hindama seda, et raha on võimalus. Raha eest saab soetada erinevaid asju. Kui raha on kogutud rohkem, siis saab väärtuslikuma eseme. Nii tekibki vajadus säästa. Hiljem, olles noorena, ta saab aru, et säästmine tähendab enda soovide piiramist konkreetsel ajahetkel tulevaste hüvede nimel. Tavaliselt, sellel hetkel säästmine ei meeldi. Kogu selle arengu juures on väga oluline, millist eeskuju annab lapsele vanem. Ei oma eriti tähtsust, milliseid sõnu ta kasutab ning millist õppetundi ta annab. Oluline on see, kuidas vanem ise oma rahaga käitub. Muidugi, oma rolli mängib ka see, kas vanem üldse annab lapsele taskuraha ning vaba voli otsustada ja harjutada säästmises. Antud uurimistöö raames on aga vaatluse all see, kuidas vanema eeskuju mõjutab lapse tulevast säästmisharjumust.

Nii teaduslik kirjandus, kui ka autori poolt koostatud analüüs kinnitavad seda, et lapsed kopeerivad väga tihti just vanemate malli säästmises. Autor on koostanud küsimustiku, mille tulemusena tuli järeldus, et mida õigemini lapsevanem kogub raha, seda suurem on säästumäär tema lapsel. Ehk, kui vanem säästab raha regulaarselt palgapäeval, siis laps säästab sarnaselt ning teistest rohkem.

Teaduslik kirjandus näitab seda, et tuleviku pikaajalised eesmärgid turgutavad säästma rohkem. Näiteks, pensionieaks kogumise eesmärk näitab kõrgemaid numbreid säästmises. Eesti üliõpilaste puhul on tulnud vastupidine tulemus. Neid ei motiveeri pension suuremaks säästmiseks. Autor leiab, et Eesti noored, keda esindavad üliõpilased, ei ole teadlikud pensioniks kogumise tähtsusest. Eesti pensioniamet tõstab pensioniiga seoses negatiivse loomuliku iibega. Amet ei ole võimeline teenindama piisaval tasemel kõiki pensionäre.

Seoses sellega, praegused noored, kellest kunagi saavad pensionärid peavad juba praegu hakkama mõtlema oma tuleviku peale ning hakata valmistuma selleks juba praegu ette.

SUMMARY

Margarita Prometnaja

The author of this research examined the saving habits of people. The target group referred to in the title is too specific for international science resources, therefore in the overview of literature the author also familiarized themselves with information regarding saving habits of the youth and the general financial behaviour of Estonians.

During the research, information was gathered and an analysis was carried out based on it, comparing literature with the data gathered by the author. Author has raised 6 hypothesis about Estonian students' saving habits and factors, that can influence it.

It was discovered that according to the Estonians themselves, they do not have enough information when it comes to financial literacy. At the same time, they do not know where they could learn more about this topic. Most often, they seek information on the home page of the bank. It can be concluded that according to an average Estonian, saving is difficult for him and he does not always manage to do it. High expenses and their unfavorable relation to profits are mentioned as the reasons. Statistics show that Estonians are actively using a variety of financing options, as their savings cannot cover a purchase that is worth their one-month's income or more. The majority of Estonians have not prepared for unexpected situations and are forced to pay by installments to meet certain needs. All in all a loan or payment by installments will raise costs even more and create an even more unfavorable environment for saving. A person can save even less and their readiness for unexpected situations becomes even lower. Everyone should understand that a loan is an obligation that takes money out of his or her pocket, not an opportunity that should always be used.

In order for a person to be able to save, simple rules must be followed. First, they should write down all the planned costs for the future and review them critically, leaving only the necessary ones. Then, based on this analysis, it should be determined how much money it is possible to save. In addition, this should be done on the payday, not at the end of the month. Statistics show that many people prefer to spend the money they have left at the end of the

month and not save it. Actually, even when a person saves this money, the sum tends to be smaller than it would have been at the beginning of the month. If a person is saving money in a correct way, their reserves will grow and give them a sense of security. In that case, a person is prepared for the future, including unexpected situations.

Another important theme in this research is raising children. This topic is not viewed from a pedagogical angle, only the financial aspects are reviewed. The research shows that children develop basic saving habits as early as at the age of six, when they get access to their own money for the very first time. Then a child will start to sense that money is a limited resource and after spending it on something, one cannot buy other things anymore. At this point, a person starts to appreciate the fact that money is an opportunity. Various things can be purchased with money. If more money has been saved, a more valuable object can be bought. Therefore a need to save will develop. Later, in their youth, people understand that saving means limiting their wishes at a specific moment in time in favour of future benefits. Usually they do not like saving at this point. With this development, it is very important what kind of a role model a parent is setting for their child. It is not very important what kind of words they use or what lessons they are teaching. The important part is how the parents themselves manage their money. Naturally, it also plays a part whether the parent gives the child any pocket money at all and a full freedom to make decisions and practice saving. In our research however, it is observed how the example set by a parent influences the future saving habits of a child.

Scientific literature as well as analysis carried out by the author confirm that when it comes to saving, children will very often copy the behaviour of their parents. The author compiled a questionnaire, which led to a conclusion that the more correct the parent's way of saving money, the more their child will save. This means that when a parent is regularly saving money on payday, the child will also have a similar pattern for saving and will do it more than the others will.

Scientific literature shows that long-term future goals will stimulate people to save more. For example, a goal to save for retirement is accompanied by higher figures when it comes savings. Estonian university students showed an opposite result. For them, retirement is not a motivator to save more. The author concludes that young people in Estonia, whom the students represent, are not aware of the importance of saving for retirement. The Estonian Retirement Office is raising the age of retirement associated with negative natural population

growth. The Office is not capable to offer all the pensioners a sufficient level of service. Therefore, the current youth, who will one day, become pensioners, need to start thinking about their future already now and start preparing for it.

VIIDATUD ALLIKAD

- Atkinson, A., Messy, F. (2012), Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15,
- Bailenson, N., Carstensen, L. L., Fox, J., Goldstein, G. D., Hershfield, E. H., Sharpe, F. W., Yeykelis, L. (2011). Increasing Saving Behavior Through Age-Progressed Renderings of the Future Self. – Journal of Marketing Research, vol. XLVII, pp S23-S37
- Carrol, C., (1992), The Buffer-Stock Theory of Savings: Some Macroeconomic Evidence. – Brooking Papers of Economic Activity, vol. 1992, No. 2 (1992), pp 61-156
- Chen, H., Volpe, R., (1998) An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students. Financial services review, 7(2): 107-128
- Doyle, N. (2007). Children's pensions: How to develop an accessible and understandable personal savings habit that produces an adequate retirement income. Pensions: An International Journal, 12(4), 213–216. <https://doi.org/10.1057/palgrave.pm.5950057>
- Fisher, P., Anong, S., (2012) Relationship of Saving Motives and Saving Habits. Association for Financial Counseling and Planning Education
- Furnham, A., (1997) The Half Full or Half Empty Glass: The views of Economic Optimist and Pessimist. Human Relations, Vol. 50, Issue 2, pp 197-209
- Furnham, A., Goletto-Tankel, M.-P. (2002). Understanding savings, pensions and life assurance in 16-21 –year-olds. Human Relations 55(5):603-628 · May 2002
- Knowles, J., Postlewaite, A. (2005). Do Children Learn to Save from Their Parents? – PARC Working Paper Series, WPS 05-07, pp 1-51.
- Mittefinantsettevõtete ja kodumajapidamiste tähtajaliste hoiuste intressimäärad tähtaja ja valuuta lõikes. Eesti pank
<http://statistika.eestipank.ee/?Ing=et#listMenu/1013/treeMenu/FINANTSSEKTOR/147/979> (11.05.2017)
- Otto, A. (2012). Saving in childhood and adolescence: Insights from developmental psychology. Economics of Education Review, 33, 8–18.
- Pikkani, R., Randver, M., (1999). Säätmine Eestis. Eesti Panga toimetised nr 3, 1999

- Rahandusministeerium (tellija), (2015). „Finantskirjaoskuse uuring Eesti elanike seas“. Saar Pool OÜ
- Roosaare, J. (2014). Kuidas rikkaks saada III: Miks ja kuidas säästa raha? – Õpetajate leht, 19. sept. 2014
<http://opleht.ee/2014/09/kuidas-rikkaks-saada-iii-miks-ja-kuidas-saasta-raha/>
(11.05.2017)
- Sults, M. Estonian household forms and motives for saving and borrowing. Tallinn Technical University
- Tatlier, M., (2017) Determinants of Private Saving Level: Evidence from Turkey. Sotsyoekonomi, Vol. 25(32), pp 149-167.
- Turu-uuringute AS (2014). Tellija: Finantsinspektion. Finantsteenused. Teadlikkus ning kasutamine.
http://www.minuraha.ee/public/2014_Finantsteenused.pdf (05.05.2017)
- Webley, P., & Nyhus, E. K. (2006). Parents' influence on children's future orientation and saving. Journal of Economic Psychology, 27(1), 140–164.
- Webley, P., & Nyhus, E. K. (2012). Economic socialization, saving and assets in European young adults. Economics of Education Review, 33, 19–30.
- Zirnask, V. (2011). Finantsaabits. Rahaasjade korraldamise käsiraamat.
http://www.minuraha.ee/public/Finantsaabits_ rahaasjade_korradlamise_k2siraamat.pdf (15.04.2017)

LISAD

Lisa 1: Küsimustik:

1. Kas Te olete tudeng?
 - a. Jah
 - b. Ei
2. Millises teaduskonnas Te õpite?
 - a. Majandus
 - b. Infotehnoloogia
 - c. Keemia
 - d. Ehitus
 - e. Humanitaarteaduste
 - f. Sotsiaal
 - g. Meditsiiniteaduste
 - h. Haridusteaduskond
 - i. Muu
3. Kui vana Te olete?
 - a. Kuni 19a.
 - b. 20 kuni 23a.
 - c. 24 kuni 26a.
 - d. 27 kuni 28a.
 - e. 29 kuni 31a.
 - f. Vanem
4. Teie sugu
 - a. Mees
 - b. Naine

5. Kas Te töötate õpingute kõrvalt?
- Jah, täiskoormusega
 - Jah, osalise koormusega
 - Ei tööta
6. Kas Te planeerite oma kulusid ette?
(skaala 1-10; 1- ei planeeri, 5- Planeerin ette nii lühi-, kui ka pikaajalised kulud) *
- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
7. Kas Te säästate igakuiselt raha?
- Jah, säästan regulaarselt. Panen raha kõrvale palgapäeval
 - Jah, säästan regulaarselt. Panen kõrvale kuu lõpus järgi jäänud raha
 - Säästan aeg-ajalt
 - Ei säästa
8. Kas Te säästate raha kindla eesmärgi jaoks?
- Jah, pensionieaks
 - Jah, teatud ostu jaoks
 - Jah, mustadeks päevadeks
 - Jah, aga ei ole eesmärki
 - Ei säästa
9. Mitu protsenti oma sissetulekust Te säästate? (iga järjestikune number vastab lisanduvale 10%. Näiteks, kui Te säästate 40%, siis õige vastus on 4)
(skaala 0-10; 0- ei säästa, 10- säästan 100% oma sissetulekust) *
- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
10. Kas Teie vanemad säästavad raha?
- Jah, säästavad regulaarselt. Panevad raha kõrvale palgapäeval
 - Jah, säästavad regulaarselt. Panevad kõrvale kuu lõpus järgi jäänud raha
 - Säästavad aeg-ajalt
 - Ei säästa
11. Millised on Teie sissetulekud? (võib olla mitu erinevat)
- Töötasu
 - Stipendium
 - Mõni muu toetus

- d. Vanemate või elukaalase poolt saadud raha
- e. Investeeringute tulud (dividendid, intressid, üüritulu)

12. Millised on Teie finantskohustused?

- a. Ei ole
- b. Õppelaen
- c. Kinnisvara laen
- d. Autoliising
- e. Krediitkaart
- f. Tarbimislaen